

maken rekening moet worden geboekt; dan wel, of tegenover de voordeelen, welke de uitgebreide vraag naar accountantsdiensten en de toegenomen belangstelling in ons beroep ongetwijfeld hebben gebracht, nadeelen te stellen zijn, welke onder de oogen gezien moeten worden.

Ik zie niet louter voordeelen. Ik ontken geenszins het feit, dat de scherpe tegenstellingen en de wilde schommelingen in de economische verhoudingen, die van den oorlog het gevolg zijn geweest, de beteekenis van het accountants-beroep zeer hebben doen toenemen en het arbeidsveld hebben doen uitbreiden. Evenmin ontken ik den heilzamen invloed, welchen de toegenomen belangstelling voor het vak op de opleiding voor en de kwaliteit van de examens heeft gehad en waardoor in deze richting in enkele jaren wellicht meer is bereikt dan zonder dezen bijzonderen invloed in een veel grooter tijdvak het geval zou zijn geweest. De medaille heeft echter, zooals altijd, een keerzijde en het is voornamelijk daarover, dat ik enkele opmerkingen wil maken.

Met de toeneming van het aantal en den invloed der geschoolde en ernstige beoefenaren van het accountants-beroep is, onvermijdelijk, gepaard gegaan een uitbreiding van het kamp der would-be accountants, van de zich als vakgenooten aanmeldende scharen van menschen, die, zonder de noodzakelijke grondslagen van den arbeid te kennen en de draagwijdte der verantwoordelijkheid te meten, verklaringen en adviezen geven omtrent dingen van den verst-strekkenden aard. Het publiek is, sneller dan wellicht wenschelijk ware, in de accountancy betrokken en werkt er door gemis aan onderscheidingsvermogen in ernstige mate toe mede, dat beteekenis wordt gehecht aan „accountants-arbeid” ook daàr, waar dit geheel misplaatst is.

Ongetwijfeld is dit een groot nadeel, waaromtrent ik geen voorbeelden behoef te noemen in dit artikel, hetwelk voornamelijk onder de oogen komt van ter zake kundige lezers. Algemeen moet door hen worden gevoeld, hoe zwaar vooral in den laatsten tijd de strijd weer is geworden tegen den funesten invloed van op onjuiste wijze „concurrerende” tegenstanders. Die strijd is, ondanks alle vorderingen, welke de accountancy in den loop der jaren in ons land heeft gemaakt, nog altijd moeilijk; hij verzwakt de positie der ernstige beroeps-genooten, die de mate hunner verantwoordelijkheid voelen en daarop hun wijze van werken richten.

De bedrijfsleiders kennen de beteekenis der controlewerkzaamheden, waarop wij onze conclusies en verklaringen moeten baseeren, niet; den omvang daarvan slechts bij benadering. Bovendien zijn de resultaten in den regel niet zóó concreet, dat vergelijking in geld met de bestede kosten op eenvoudige en direct tot den belanghebbende sprekende wijze mogelijk is. Contrôleeren beteekent grootendeels voorkomen; gevallen van fraude of fouten, waarbij de waarde der ontdekking in geld kan worden uitgedrukt, komen (gelukkig, zou ik willen zeggen) relatief weinig voor in bedrijven, waar de controlemaatregelen hebben doorgewerkt. Wel leidt het bij de controle verzamelen van gegevens in vele gevallen tot nuttige besprekingen, welke zonder die controle achterwege zouden zijn gebleven, doch ook hier is het voor niet deskundigen moeilijk, het controle-werk, hetwelk het uitgangspunt leverde, naar waarde te schatten.

Anderzijds leidt on-systematische en onvolledige controle slechts in betrekkelijk weinig gevallen tot positief aanwijsbare nadeelen, omdat een vergelijking met hetgeen bereikt zou zijn, indien op de juiste wijze accountants-toezicht ware uitgeoefend, bijna steeds onmogelijk is; vergelijkings-materiaal heeft men slechts daàr, waar ondanks „controle” zich in den een of anderen vorm een ongeluk voordoet en men zich

achteraf de vraag stelt, waarom het toezicht heeft gefaald.

Dit alles heeft tengevolge, dat het kostenvraagstuk praktisch heel dikwijls verkeerd wordt gezien; dat men goedkoop, maar nutteloos onderzoekings-werk verkiesst boven systematische en doeltreffende arbeid, welke weliswaar onvermijdelijk duurder moet zijn, maar veel meer „efficiënt” is dan aan de oppervlakte gehouden onsamenhangend controle-gedoe.

Tegen deze misvatting moet worden gestreden. Meer dan ooit is het noodig, dat het bolwerk van goed beoefende accountancy wordt gehandhaafd en versterkt. Tevens echter is dit onder de huidige tijdsomstandigheden moeilijker dan wellicht ooit te voren. De malaise, welke gevolgd is op de periode van economischen opbloei, belaaft ons beroep en vormt een gevaar, dat niet mag worden onderschat. Eenerzijds de omstandigheid, dat de accountants-honoraria tot de onkostengroep van de bedrijfsrekening behooren en geen leuze thans zoo sterk is als die der bezuiniging; anderzijds het feit, dat het op peil houden der organisaties, welke met den naam van accountants-kantoren worden aangeduid, groote kosten met zich brengt en inkrimping, als gevolg van vermindering van werkgelegenheid door de zooeven bedoelde bezuiniging, een streven naar verlaging van den kostprijs der controles ter wederopvoering van de bedrijfsdrukke in het leven roept. Beide invloeden werken in dezelfde gevaarlijke richting: de mogelijkheid van verslapping, ook van de degelijke beoefenaren van het accountants-beroep, in de doorvoering van het beginsel. dat het vóór alles moet gaan om de heechtheid en de betrouwbaarheid der grondslagen voor onze verklaringen en adviezen.

Direct zichtbaar nadeel brengt een dergelijke verslapping in de meeste gevallen uiteraard niet. Wel misschien direct zichtbaar voordeel. Maar in den grond moet zij leiden tot onderminning van het werk, dat met zooveel zorg en volharding is tot stand gebracht: een accountants-instituut in Nederland, dat de toets eener vergelijking met het buitenland gerust kan doorstaan.

Accountants, let op Uw saeck!

H. R. R.

VIJFTIENDE ACCOUNTANTSDAG

Debat over de rede van Prof. Mr. E. M. Meyers over Aansprakelijkheid en Décharge van Directeuren van Naamlooze Vennootschappen

De Heer Mr. van Meer:

Ik heb de interessante rede van Prof. Meyers met belangstelling gehoord en zou den geachten inleider gaarne een vraag stellen. In de wet wordt niet van décharge, doch van „goedkeuring” gesproken. Het woord „décharge” komt daarin, naar ik geloof, niet voor, al wordt het in de spreektaal veel gebruikt. Is het echter hetzelfde, wanneer men een handeling goedkeurt of wanneer men iemand voor een behandeling déchargeert? De geachte inleider heeft ook gezegd, dat het meer en meer gebruikelijk wordt om kwesties van beheer voor den rechter te brengen. Gaan wij daarmee niet den verkeerden weg op? De ruime opvatting van het begrip „onrechtmatige daad” maakt, dat er ook behoorlijkheidsgeschillen onder vallen. Dat is een voordeel, maar ook een nadeel. Wij kunnen ook van doelmatigheidsgeschillen spreken. Behooren deze voor den rechter te komen?

De Heer *H. J. van Arkel*:

Met den geachten inleider van meening verschillen durf ik niet. Ik zou hem echter een vraag willen stellen: In sommige statuten van N.V. komt de bepaling voor, dat décharge wordt verleend voor alles, voor zoover uit de boeken blijkt. Is dat een verbetering of een achteruitgang? De geachte inleider heeft het voorbeeld genoemd van een directeur, die de gelden uit de kas nam ten eigen bate, doch deze boekte. Dat waren dus handelingen, die inderdaad uit de boeken bleken. Geldt de décharge nu voor deze posten, ja dan neen?

De Heer *Schaapveld*:

In het begin zijner rede heeft de geachte inleider gewezen op verschillende gevallen, waarin men of de N.V. of den directeur zou moeten aanspreken, naar gelang de directeur zijn bevoegdheid heeft overschreden of niet. Welk stelsel zal men daarbij moeten volgen: een ruime interpretatie of een meer beperkte? Wanneer bepaalde daden in de statuten niet uitdrukkelijk worden vermeld, is de directeur daartoe dan bevoegd of niet? Geldt hier de regel, dat de directeur zich in geval van twijfel moet onthouden? Ik wil een voorbeeld uit de praktijk geven: de aanstelling van procuratiehouders. In de statuten eener N.V. stond niet uitdrukkelijk vermeld, dat voor de aanstelling van procuratiehouders toestemming van Commissarissen noodig was. Mag de directeur in een dergelijk geval op eigen verantwoordelijkheid een procuratiehouder aanstellen, ja dan neen? Voor de bank kan dit van belang zijn. Mocht de bedoelde procuratiehouder zich iets ten laste laten komen, heeft de bank dan verhaal op den directeur persoonlijk of ook op de N.V.?

Prof. Meyers heeft een passage uit een Belgisch tijdschrift aangehaald, waarin de meening werd geuit, dat men zich den directeur eener N.V. niet mag denken als een persoon, die den aandeelhouders een zekere winst garandeert. Men moet het niet voorstellen, alsof directeuren het in hun macht zouden hebben, den aandeelhouders dividend uit te keeren. Hiermede ben ik het volkomen eens, want het is herhaaldelijk gebleken, dat er, ondanks voortreffelijke leiding, toch verliezen worden geleden. Daarin steekt echter ook een groot nadeel. Nu zou ik de aandacht willen vestigen op de kwestie der obligaties. De geachte inleider heeft er op gewezen, dat de rechter de aansprakelijkheid tegenover de aandeelhouders dikwijls verschillende criteria zal toepassen. Zoo b.v. de vraag, of de directeur persoonlijk voordeel uit de handeling heeft genoten. Zou nu deze overweging, dat de aansprakelijkheid in dat geval grooter wordt, niet ook gelden, wanneer behalve het aandeelenkapitaal ook het obligatiekapitaal geheel of voor het grootste deel verloren gaat? Naar mijn meening wordt door sommige directeuren niet voldoende onderscheid gemaakt tusschen het aandeelenkapitaal en het kapitaal, dat hun door obligatiehouders is toevertrouwd. Ik wil gaarne instemming betuigen met hetgeen *Prof. Meyers* heeft gezegd aangaande de sociale rechtvaardigheid in de N.V. Hij heeft er zoo juist op gewezen, dat „societas” hetzelfde is als het Hollandsche woord vennootschap. Deze gedachte verdwijnt dikwijls wel wat. Werd meer in die richting gewerkt en werd deze gedachte meer in het oog gehouden, dan zouden de toestanden in vele opzichten beter zijn. In Engeland werkt men reeds in die richting. Daar bestaat b.v. de bepaling, dat de dividend- en tantiëmebelasting vermindert, indien een zeker percentage van de winst aan de arbeiders wordt uitgekeerd. Men gaat daarbij uit van de veronderstelling, dat, wanneer op deze wijze de werkgevers worden gesteund, zij in slechte tijden niet uit de openbare kassen behoeven te putten. Laten de aandeelhouders dus iets voor dit doel vallen, dan behoeven zij voor dit doel ook niet in de openbare kas bij te dragen.

De Heer *Prof. Volmer*:

Mij als niet-jurist hebben twee vragen in verband met dit onderwerp zeer getroffen. De inleider heeft gewezen op het betrekkelijke karakter der décharge, maar nergens wordt gewezen op den plicht van hem, die rekening en verantwoording vraagt. Als deze in gebreke is gebleven om maatregelen te nemen, waardoor hij tijdig kennis had kunnen nemen van de punten, waarvan décharge wordt gevraagd, mag hij dan vrij uitgaan? En mag hij dan later daartegen opkomen, als het niet meer mogelijk is, de dingen te zien op het tijdstip, waarop zij gebeurd zijn, terwijl het verzuim grootendeels aan zijn kant is? De statuten van elke N.V. geven aandeelhouders de bevoegdheid tot het benoemen van commissarissen. Overal waar deze bevoegdheid bestaat, geeft de organisatie der N.V. de gelegenheid om van alles kennis te nemen, waarvan men meent, dat dat noodig is. Dan blijft alleen het simpele geval over van moedwillige verzwijging en moedwillige valsche voorstelling, op zoodanig kunstige wijze, dat het aan die organisatie moet zijn ontgaan. Moet bij de beoordeeling der décharge niet ook hierop de aandacht worden gevestigd? Ik meen, dat wij mogen eischen, dat ook de aandeelhouders alle maatregelen nemen ter verdediging hunner belangen. De man, die niet voor zich zelf zorgt, heeft niet het recht om naar den rechter te loopen. Directeuren vallen ook onder het arbeidscontract. Gaat hun aansprakelijkheid echter niet verre uit boven die der gewone arbeiders, die onder het arbeidscontract werken? Deze laatsten worden eerst aansprakelijk bij grof verzuim, bij handelingen in strijd met hun kunnen. Den werkmeester in een machinefabriek kunnen wij in het algemeen niet aansprakelijk stellen, omdat achteraf blijkt, dat hij niet de gave heeft om met arbeiders om te gaan en daardoor groote schade veroorzaakt. Dat is het geval van niet kunnen. Welnu, wat geldt voor den werkmeester en voor iederen werkman, geldt ook voor den directeur. Zij, die hem aangesteld hebben, moeten ook daarvan voor een deel het risico dragen. In zieke tijden als deze ontstaat licht de neiging om den schuldige overal te zoeken, behalve waar hij is. Men zoekt een zondebok. Dat is een algemeen menschelijke eigenschap, maar in het belang van de groote meerderheid der bedrijven, waar het beheer naar beste weten en kunnen wordt gevoerd, moeten wij zorgen, dat de rechtszekerheid niet wordt weggenomen voor een schijngevaar. De inleider heeft voorts gesproken over het recht van een crediteur op schadevergoeding, indien ten onrechte winst is uitgekeerd. Dat ziet er op het oog heel aardig uit. Daaraan kan nauwelijks worden getwijfeld, indien maar vaststond, wat winst is en hoe die becijferd moet worden. Op dit punt heerscht echter groote twijfel. Duizenden ondernemers constateeren nu, dat wat zij in de jaren 1914—1920 als winst beschouwden, niets dan schijnwinst is geweest. Zoolang omtrent dit primaire begrip geen grotere zekerheid bestaat, vraag ik den inleider, aan zijn stelling de voorwaarde toe te voegen: „mits vaststaat, dat degene, die de vordering ingesteld heeft, bewijze, dat er geen winst was.”

De Heer *Prof. Limperg*:

De inleider heeft gesproken over kunstfouten, waarvoor sommigen den directeur aansprakelijk stellen. Dit ligt geheel binnen het terrein van de ziekten van het maatschappelijk verkeer, dat de inleider binnen den kring zijner beschouwingen heeft getrokken. Hij heeft geen onderscheid gemaakt tusschen de gevolgen van onkunde en van grove nalatigheid. Waar *Prof. Meyers* er terecht op heeft gewezen, dat men de aansprakelijkheid voor kunstfouten niet te ver mag uitbreiden, vraag ik mij af, of ten aanzien van de twee oorzaken van kunstfouten goen onderscheid moet worden gemaakt. Verder heeft de in-

leider gesproken over *décharge*, die achteraf wordt gegeven van handelingen, die buiten de bevoegdheid zijn geschied. Een dergelijke *décharge*, later met kennis van zaken gegeven, ontheft den directeur van alle aansprakelijkheid, zegt hij. Daartegenover, zegt hij, is het wellicht nuttig, eenige beperking te dien aanzien aan te brengen, opdat de minderheid worde beschermd. Maar zou dan niet de statutaire regeling, die toch voor alle aandeelhouders heeft gegolden en waarin slechts met een bepaalde meerderheid van stemmen wijziging kan worden gebracht, practisch buiten werking worden gesteld?

De Heer *Balabréga*:

De geachte inleider heeft gewezen op de positie van den accountant in gevallen, waar *décharge* moet worden verleend. Het is een prachtige taak van den accountant om de balans en de winst- en verliesrekening toe te lichten, vooral de debiteuren en crediteuren en wel niet alleen de totalen daarvan, maar ook ieder afzonderlijk bij name. In het door den inleider genoemde geval zou het dan de aandacht moeten trekken, dat de naam van den directeur als debiteur daarop voorkwam. Het is dan ook wenschelijk, dat handelingen, die niet in overeenstemming zijn met de statuten, door den accountant worden genoemd om zeker te zijn. Juist de accountants hebben uit de zeer interessante rede van den geachten inleider een groote leering kunnen trekken.

REPLIEK

De Heer Prof. *Meyers*:

Ik heb te weinig tijd om de gemaakte opmerkingen samen te vatten. Ik zal dus de sprekers beantwoorden in de volgorde waarin zij hebben gesproken.

De heer *Van Meer* sprak over goedkeuring en *décharge*. Zeer zeker bestaat er onderscheid tusschen goedkeuring van een balans en winst- en verliesrekening en *décharge*. *Décharge* is iets anders dan goedkeuring eener rekening. *Décharge* is een overeenkomst, waarbij dengene, wien *décharge* wordt verleend, alle verdere aansprakelijkheid, die hij uit hoofde van bepaalde handelingen mag hebben, wordt kwijtgescholden. Goedkeuring van een rekening sluit dus nog niet kwijtschelding in. Practisch kan men de beide begrippen echter verbinden, omdat in de statuten steeds wordt bepaald, dat goedkeuring van de balans en winst- en verliesrekening *strekt* tot *décharge*. Het ontwerp 1910 wenscht dat gebruik in de wet vast te leggen. Het zijn dus twee handelingen, waarvan de eene volgt uit de andere thans op grond der statuten en later wellicht op grond van de wet.

Sommige sprekers maken bezwaar tegen aansprakelijkheid wegens kunstfouten. Ik meen juist gezegd te hebben, dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn met een directeur daarvoor aansprakelijk te stellen en dat het een gevaar zou zijn, wanneer in de rechtspraak te veel geschillen daarover zouden voorkomen en te veel processen uit dien hoofde zouden worden gevoerd. Ik heb er op gewezen, dat men zich in Duitschland tegen de gevolgen van deze aansprakelijkheid moet verzekeren. Maar al moet dit gevaar erkend worden en al kan de rechterlijke macht niet genoeg worden aanbevolen, niet te snel aansprakelijkheid uit dien hoofde aan te nemen, aan den anderen kant mag men ook niet vergeten, dat ieder, die een maatschappelijke betrekking vervult, daarvoor ten volle aansprakelijk is. De heer *Volmer* zegt, dat de aansprakelijkheid van den directeur geen andere is dan die van den arbeider. Volkomen terecht. Maar als de directeur een arbeider is, dan moet hij als een goed arbeider zijn plicht vervullen. Zoo niet, dan is hij aansprakelijk,

juist als een arbeider. Een dokter is ook aansprakelijk voor de behandeling, die hij voorschrijft en voor wat hij doet. Ook een advocaat is verantwoordelijk voor zijn advies. Die aansprakelijkheid weg te werken zou nog slechter zijn; het zou het verantwoordelijkheidsgevoel verminderen. Nu vraagt de Heer *Limperg*, of men geen onderscheid moet maken tusschen kunstfouten wegens onkunde en kunstfouten wegens grove nalatigheid. Ik geloof niet, dat het gewenscht is, een onderscheid te maken. Ieder geval moet op zich zelf worden beschouwd, maar men kan geen van beide totaal uitsluiten. Ook voor onkunde dient men in bepaalde gevallen aansprakelijk te worden gesteld, evengoed als een medicus daarvoor aansprakelijk kan zijn. Wie zich voor een bepaalde betrekking aanmeldt moet een zekere mate van kennis bezitten en draagt de gevolgen voor het gemis daarvan. Maar te vlug moet men met deze aansprakelijkheid niet zijn. Het zijn slechts uiterste gevallen, waarin men voor den rechter een aansprakelijkheid zal erkend zien. Het moet zijn een aperte onkunde, het moet de spuigaten uitloopen. Grenzen trekken is echter niet mogelijk, evenmin bij onkunde als bij nalatigheid. „Grove” en „geringe” nalatigheid zijn woorden, die ten slotte niet veel zeggen. Kleine tekortkomingen, die iedereen dagelijks begaat, mogen niet in aanmerking komen. Waar de grens echter bereikt is, moet in elk geval afzonderlijk worden uitgemaakt.

De Heer *van Arkel* heeft gewezen op een nieuwe formule voor *décharge*. Ik geloof, dat deze *décharge*, die dus gegeven wordt alleen voor hetgeen uit de boeken blijkt, bedoeld is als een *verruiming* van het begrip „*décharge*”. Men heeft kennis genomen van de uitspraak van den Haagschen rechter, dat *décharge* alleen geldt voor hetgeen uit de *overgelegde stukken* blijkt en bepaalt nu, dat zij zal gelden voor wat uit de *boeken* blijkt. Terwijl de bepaling dus is geredigeerd als een inkrimping van het begrip, is de bedoeling waarschijnlijk een *verruiming*. Een dergelijke formule zal betrekkelijk weinig uitwerken. Het is de eerste maal, dat ik de formule hoor en oordeelen op het eerste gehoor is moeilijk. De grenzen, die de rechterlijke macht bij dit onderwerp heeft, worden echter niet uitsluitend ingegeven door uitlegging van woorden in statuten. Indien men zich zuiver liet leiden door grammaticale uitlegging, zou de uitspraak heel anders zijn geweest. Men laat zich echter ook leiden door hetgeen men te goeder trouw van een directeur mag verwachten. Als de door de debater aangehaalde woorden iets uitsluiten wat te goeder trouw verlangd kan worden, dan zal de jurisprudentie daarmede toch niet genoegen nemen. Evenals de rechtspraak kan ook de ontwerper van statuten niet voorzichtig genoeg zijn met het opstellen van algemeene regelen voor de aansprakelijkheid. Dat men met de bepalingen als de door den Heer *Van Arkel* genoemde veel zal bereiken, geloof ik dus niet. De Heer *Van Arkel* heeft trouwens zelf opgemerkt, dat zij niet voorzien in gevallen van onwaarheid, die wel uit de boeken kunnen blijken, maar niet zijn gevonden. Dat uitgaven ten eigen bate, die behoorlijk geboekt zijn, uit de boeken kunnen blijken, is juist, maar ook bij een behoorlijke controle is het niet mogelijk, elke onregelmatigheid terstond uit de boeken te vinden. Zelfs bij accountantscontrole blijft de kans bestaan, dat onregelmatigheden onontdekt blijven. Indien na het verlenen der *décharge* blijkt van feiten, waarbij gehandeld is in strijd met de waarheid — ook al blijkt dat dan uit de boeken — of in strijd met de statuten, eveneens blijkende uit de boeken, maar tot dan toe niet waargenomen, dan zal de rechter nochtans beslissen, dat de *décharge* voor zulke feiten niet geldt. Men doet beter dit aan de rechtspraak over te laten. Met nieuwe formules zal men hier niet veel uitrichten.

De Heer *Schaapveld* heeft een vraag gedaan betreffende de bevoegdheid van den directeur tot het doen van handelingen, waarover de statuten zwijgen. In dat geval kan men uitgaan

van den regel, dat een directeur, aangesteld overeenkomstig de statuten, belast is met het bestuur der N.V. en dus gerechtigd tot alles wat een geregeld bestuur met zich brengt. Als dus de statuten zwijgen omtrent de aanstelling van procuratichouders, dan is de directeur daartoe zeker bevoegd; een uitdrukkelijk voorschrift is niet noodig.

Hoe staat het met de aansprakelijkheid tegenover obligatiehouders?

Ik heb daarvan iets gezegd toen ik sprak over de aansprakelijkheid jegens crediteuren. Wanneer men heeft gehandeld in strijd met zijn bevoegdheid, is men wel degelijk aansprakelijk tegenover crediteuren. Natuurlijk wil dat voor crediteuren betrekkelijk weinig zeggen. Hoe men hen moet beschermen, is een vraagstuk op zich zelf. Een orgaan, dat toezicht kan oefenen is voor obligatiehouders honderd maal meer waard dan een dergelijke regel van aansprakelijkheid. Ik had echter alleen de kwestie der aansprakelijkheid te behandelen.

De Heer *Volmer* heeft de keerzijde van de medaille laten zien en betoogd, dat men niet den vollen last op één persoon moet leggen en dien persoon bezwaren en als het zwarte schaap aanduiden, terwijl ook den aandeelhouders kan worden verweten, dat zij in de vervulling hunner verplichtingen zijn te kort geschoten. Dat is volkomen juist. Als ik dan ook een voordracht zou hebben gehouden over de verplichtingen der aandeelhouders, dan zou ik daarop zeker hebben gewezen. Ik had echter slechts tot onderwerp: „de aansprakelijkheid van den directeur”. Toch heb ik er voortdurend op gewezen, dat men voorzichtig moet zijn met de toepassing der aansprakelijkheid op de z.g. kunstfout. Ik heb gezegd, dat de mededeelingsplicht van den directeur verschillend moet worden beoordeeld, al naarmate er in de N.V. controle-organen aanwezig zijn of niet. Als er Commissarissen zijn — heb ik gezegd — moet de mededeelingsplicht niet zoo streng worden opgevat dan wanneer de directeur alleen staat tegenover een ongeorganiseerde aandeelhoudersvergadering. Dat men den directeur alleen voor moedwillige handelingen aansprakelijk zou mogen stellen op grond van het feit, dat hij arbeider is, daarmede ga ik niet accoord. Juist omdat de directeur arbeider is, is hij ook verplicht alles te doen, wat van hem als een goed directeur (arbeider) kan worden verlangd. Ieder arbeider, die niet doet wat van hem verlangd kan worden, wordt daardoor financieel aansprakelijk. Men zal daarvan bij den gewonen arbeider niets bemerken, echter niet omdat hij de aansprakelijkheid zou missen, maar omdat hij niets heeft om zijn fouten mee goed te maken. Alleen bij die arbeiders, die het voorrecht hebben, over meer middelen te beschikken, zal men van de aansprakelijkheid iets bemerken. De wet scheert hen niet over een verschillenden kam; alleen hun beurs is verschillend. Wil men den directeur eener N.V. in deze geheel gelijk maken aan een arbeider, dan zal men ook hun beurzen gelijk moeten maken. Maar dat zullen de directeuren wel niet wenschen.

De vraag wat winst is, is de interessantste en moeilijkste vraag van het accountantsbedrijf. Voor deze vraag worden ook directeuren en rechters telkens gesteld. Daarover kan verschil van meening bestaan en wel te goeder trouw. Maar ten slotte: hier zijn grenzen. Geen rechter zal aansprakelijkheid aannemen, wanneer volgens de ten tijde van het verrichten der handeling geldende meening de directeur gerechtigd was, winst uit te keeren. Maar de Heer *Volmer* zal ook wel gevallen zijn tegengekomen, waarin vaststond, dat geen winst was gemaakt, terwijl toch werd uitgekeerd.

Waar moet nu de grens worden getrokken? Dat is als altijd op dit gebied bezwaarlijk van te voren te zeggen. Als er in het geheel geen verzuim is, dan neemt onze rechtspraak ook geen aansprakelijkheid aan. Het verzuim zal ook hier apert moeten

zijn. Dat alleen bij opzet aansprakelijkheid mag bestaan, moet de Heer *Volmer* niet volhouden. Wat men dikwijls „grof verzuim” noemt, iets wat moeilijk te omschrijven is, is te allen tijde met opzet gelijk gesteld.

Den Heer *Limperg* heb ik reeds beantwoord, behalve wat de kwestie der décharge betreft. Hij zegt, dat de décharge niet door een minderheid mag worden aangetast, omdat daardoor de besluiten der Algemeene Vergadering zouden ophouden, bindend te zijn. Ja, als men de minderheid bij de wet een dergelijke bevoegdheid geeft, dan zal men ook bij de wet de bepaalde gevallen omschrijven, waarin de minderheid kan opkomen, zooals dan ook in België inderdaad het geval is. Er dienen te bestaan maatregelen ter bescherming van de minderheid. Dat deze beschermd moeten worden, zal toch wel een ieder toegeven. In welke gevallen? Dat is niet gemakkelijk te omschrijven, maar ik ben hier ook niet om wetten te maken! Ik ben hier alleen om U een inzicht te geven van de bestaande wetgeving en in vogelvlucht van de gewenschte wijzigingen daarin. In het buitenland is men met het aantasten eener décharge ook niet zeer vlug; alleen in krasse gevallen gaat men daartoe over.

De Heer *Balabréga* heeft er op gewezen, dat dit onderwerp ook de accountants betreft. Ja, als dat niet het geval ware geweest, dan zou ik het onderwerp hier niet hebben behandeld! Ik heb gezegd, dat de accountants dagelijks met het onderwerp in aanraking komen, omdat hun is opgedragen het voorkomen van het aansprakelijk stellen. Waar ik echter de gevolgen van de aansprakelijkheid heb geschetst, ben ik op een gebied gekomen, waar de accountant kan zeggen: „Het is goed, dat ik het weet, maar dat is een vraag, die door de juristen moet worden uitgevochten. Ik zorg er voor, het aansprakelijk stellen zoveel mogelijk te voorkomen.” Een accountant heeft een tweeledige taak. De oude opvatting beschouwde als zijn terrein uitsluitend de zorg voor een juiste weerspiegeling van het bedrijf in de boeken. Dat is ten slotte nog altijd de basis van het accountantsbedrijf. Alles wat daarop betrekking heeft, dient hij in de eerste plaats te doen. In de eerste plaats dient hij de vraag te beantwoorden: is er een werkelijk, eerlijk en duidelijk overzicht van het bedrijf in de boeken te vinden? Maar daarnaast is zijn werk nog tot iets anders uitgegroeid. Ook de beantwoording der vraag of het noodige is gedaan voor den bloei van het bedrijf, of het bedrijf zich in de goede richting daartoe beweegt — op verschillende manieren ook weder met zeer moeilijk te trekken grenzen — is hem ten deele opgedragen. Juist bij de beantwoording van deze laatste vraag komt de accountant inderdaad voortdurend in aanraking met de kwestie, of de directie handelt op een wijze, die haar persoonlijk aansprakelijk stelt. Hij komt voor de vraag te staan, of hij de directie en eventueel de commissarissen moet waarschuwen. Daarom moet de accountant iets weten van de gevolgen der aansprakelijkheid. Maar veel beter is het, wanneer hij dat voorkomt; dan valt er niets aansprakelijk te stellen en dan zijn de Heer *Volmer* en ik het ten slotte eens. (Applaus.)

DUPLIEK

De Heer *Schaapveld*:

De geachte inleider heeft in zijn rede het woord „obligatiehouders” niet gebruikt. Wel heeft hij behandeld de aansprakelijkheid van den directeur tegenover aandeelhouders en tegenover crediteuren. Nu meende ik, dat *Prof. Meyers* hier met crediteuren meer bedoelde: handelscrediteuren. Nu zegt de geachte inleider, dat obligatiehouders en handelscrediteuren niet gelijk moeten worden gesteld en dat hij niet zou willen

aannemen, dat een crediteur actie zou kunnen voeren tegen den directeur wegens slecht beleid. Moet men hier echter geen onderscheid maken tusschen handescrediteuren, die geen actie kunnen voeren en obligatiehouders, die daartoe wel het recht moeten hebben? De positie van deze beiden is maatschappelijk verschillend. Een obligatiehouder geeft de N.V. zijn vertrouwen, belegt er zijn geld in, in de overtuiging, dat hem een rente is gegarandeerd. Wil hij meer genieten, dan moet hij aandeelen nemen, maar dan loopt hij het risico, geen dividend te ontvangen. In den laatsten tijd is door directeuren meermalen vergeten, dat zij voor een groot deel met obligatie-kapitaal werken. Een goed beleid zou hen moeten doen terugschrikken voor gewaagde ondernemingen, indien een deel van het obligatie-kapitaal daarbij gevaar loopt. Indien zij genoopt werden tot voorzigtiger beleid, wanneer zij met groote obligatiekapitalen werken, dan zou hiervan allicht een preventieve werking kunnen uitgaan.

De Heer *Prof. Meyers*:

Voor mij blijft een obligatiehouder een crediteur. Het zou gevaarlijk zijn, rechtens een verschillende aansprakelijkheid aan te nemen tegenover obligatiehouders dan tegenover andere crediteuren. Wel is het gewenscht, den obligatiehouders een steviger positie te verschaffen door de mogelijkheid te openen van controle. Wat de aansprakelijkheid betreft, zie ik echter geen verschil. Wel is er verschil voor den directeur zelf: deze moet gevoelen, dat hij, door het kapitaal der N. V. te beheeren, ook een verantwoordelijkheid draagt, tegenover obligatiehouders, die aan de N.V. hun goed hebben toevertrouwd, maar om daarop een afwijkende, wettelijke regeling der aansprakelijkheid te baseeren, dat zou moeilijk gaan.

De *Voorzitter*:

Ik zeg *Prof. Meyers* hartelijk dank voor de zeer belangrijke voordracht, die hij heeft gehouden, waardoor ons inzicht in het vraagstuk der aansprakelijkheid is verruimd. Voorts zeg ik allen aanwezigen hartelijk dank voor hun belangstelling en in het bijzonder den debaters.

Ik schors thans de vergadering tot half drie.

(Wordt vervolgd.)

MARXISTISCHE EN „BURGERLIJKE” WAARDEVERKLARING

Naar aanleiding van de „Marxistische beschouwingen, I, een bundel herdrukken van R. Kuyper”

III.

Bij de beschouwingen van den geachten schrijver nopens het ontstaan van „grondrente” en „ondernemerspremie” moge ik nog even verwijlen, omdat zij m.i. aanleiding kunnen geven tot gegronde critiek. De begrippen zelf onderstel ik als bekend. De heer Kuyper neemt aan een wisselwerking, een wederzijdse beïnvloeding in waardeopzicht van finaal- en productiefgoederen. Anders dan v. Böhm, dien hij in dit verband eenzijdig noemt, ontkent hij de primair-waardegevende werking van het eind-, of bij de „productieverwante” goederen, die de overgrote meerderheid vormen, van het grensproduct. Wie wisselwerking als principe vooropstelt, ontkent initiatief, hier dus: waarde-initiatief. Hij stelt er een *perpetuum mobile* voor in de plaats, dat, gezien de onmogelijkheid, althans de onbezuinigheid daarvan, weinig kan bevredigen. Ik zelf loochen natuurlijk wisselwerking allerminst, doch zij hangt m.i. zonder

aanwijsbaar uitgangspunt (of steunpunt, waarvoor ik zooëven den term initiatief bezigde) volkomen in de lucht. Het grensproduct bij v. Böhm is zulk een steunpunt, van waaruit hij komt tot de erkenning van de productiekostenwet, als een *secundaire* waardewet wel te verstaan. Welk steunpunt geeft ons de geachte schrijver? Ik zie er geen. Wel een wirwar van wederzijdsch beïnvloeden zonder leiding-gevend beginsel. Het komt mij voor, dat dit „Hüben und drüben” bij den schrijver zich ernstig wrekt, waar hij de belangrijke materie van grondrente en ondernemerspremie behandeld. Ik lees op blz. 172 o.a. „Naar mijn meening hebben bij de bepaling van de grondrente en van den prijs van het betreffende finaalgoed de subjectieve waardeschattingen van de beschikking over den grond, in verband met de mogelijkheid om den grond voor niet-productieve doeleinden te gebruiken, ook invloed, evenals dit bij de beschikking over het kapitaal het geval is. Ook bij de beschikbaarstelling van den grond voor de productie is er bij de ruilwaardebepaling een invloed van het finaalgoed op het productiefgoed en van het productiefgoed op het finaalgoed. Alleen bij de ondernemerspremie is er een eenzijdige invloed van het finaal goed.” Vanwaar dit verschil? Het wordt niet opgehelderd. Maar dat kan ook moeilijk, want het *is* er niet. Welke detail-verschillen er mogen zijn tusschen „grondrente” en ondernemerspremie, zij hebben dit gemeen, dat zij surplus-opbrengsten beduiden voor ondernemingen, die, niet op het grensgebied gelegen, haar product betaald krijgen naar den maatstaf der kosten op het grensgebied van de, bij gegeven vraag, nog noodig geworden voortbrenging. Hoe zou de grond, die pachtwaarde draagt, hoe zou de onderneming, die ondernemerspremie afwerpt, op de ruilwaarde van het finaalgoed kunnen inwerken? Wanneer die *onderling zoo verschillende* baten invloed hadden: hoe kan zich die verdragen met den *éénen* aequatieprijs van het finaalgoed? Hebben de beste productieomstandigheden dan denzelfden invloed als de mindere, die ook nog pacht of premie geven? Al die vragen, waarop geen antwoord is, verdwijnen, zoodra het grensbeginsel in de prijsvorming consequent wordt aanvaard. Heeft men ooit bespeurd, dat hooge pachten en premies als *accijnzen het leven duur maakten*? Neen, wel is telkens waargenomen, dat wanneer de prijzen der finaalgoederen daalden of stegen, daarvan de pachtwaarden en ondernemerspremiën den weerslag ondergingen. Zij zijn, als monopolieverhsijnselen, zuiver passief, zoodat b.v. een belasting, die een deel van haar wegneemt, nimmer op de afnemers der finaalgoederen kan worden verhaald, tenzij die belasting, verder grijpend dan deze baten, ook de grensondernemingen treft. Want *dan eerst* wordt de rentabiliteitsgrens verschoven, vallen er ondernemingen af en wordt de productie ingekrompen.

De heer Kuyper brengt bij de theoretische bepaling van de waarde van den grond het waardeverschil tusschen tegenwoordige en toekomstige goederen te pas. Dit doet ook v. Böhm, die het pachtwaardeverschijnsel rangschikt onder het hoofd van den „Zins aus ausdauernden Gütern”. Zóó alleen is het bestaan van een *netto*-pachtwaarde aan te toonen, vermits bij den grond, die eeuwig is, de afschrijving op nul te stellen is.¹⁾ Ik heb op de voor de hand liggende vraag, of dan niet de pachtwaarde een vorm van de kapitaalrente is, die immers als waardeverschil tusschen bonum praesens en bonum futurum is aan te merken, op verschillende gronden een ontkennend antwoord gegeven in een artikel over „Ricardo's Pachtleer”,²⁾ waarheen ik hier verwijs.

De schets van de grenswaardeleer, die de heer Kuyper geeft,

¹⁾ Vgl. Pos. Theorie, I, blz. 424.

²⁾ De Economist, 1921, blz. 301 v.